

УДК 340.330.11

Попов Д. І.,

jurist7@gmail.com, ORCID ID: 0009-0003-8208-2424

к.ю.н., доцент кафедри теорії держави і права,

Львівський торговельно-економічний університет, м. Львів

Котуха О. С.,

kotuha1@ukr.net, ORCID ID: 0000-0002-1198-8849, Researcher ID: G-6561-2019,

к.ю.н., проф., декан факультету права,

Львівський торговельно-економічний університет, м. Львів

ТРАНСФОРМАЦІЯ ФІНАНСОВОГО ПРАВА УКРАЇНИ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Анотація. У статті досліджено проблеми трансформації фінансового права України під впливом цифрових технологій, окреслено перспективи правового регулювання у цій сфері. Зазначено, що цифровізація торкнулася всіх без винятку інститутів фінансового права, зумовивши потребу в науковому дослідженні й оцінці процесів, що відбуваються у цій сфері. Сучасна фінансово-правова дійсність збагатилася такими категоріями, як «цифрова валюта», «цифрові фінансові активи», «цифровий бюджет», «оператори інформаційних систем» тощо. Відповідно, в умовах цифровізації й розширення фінансового ринку, виходу його з реального світу у віртуальний виникають такі нові напрями, як «фінансові технології» (своєрідне поєднання фінансів і нових інформаційних технологій), «краудфінанси», «цифрові фінанси» тощо. Наголошено, що цифрове середовище призводить до появи нових форм економічного розвитку, що не охоплюються інструментами управління держави. Зокрема, аналіз економічної діяльності цифрових компаній дозволяє виокремити низку особливостей їх функціонування, які не вкладаються в традиційні параметри фінансового механізму. По-перше, цифровізація стирає державні кордони, тож підприємства можуть активно здійснювати економічну діяльність без будь-якої фізичної присутності. По-друге, економічна діяльність цифрових компаній характеризується зростанням інвестицій у нематеріальні активи, зокрема в інтелектуальну власність. По-третє, функціонування цифрових бізнес-моделей ґрунтується на зборі через цифрову платформу даних від користувачів та їх використанні як внеску в нематеріальні активи підприємств. Підкреслено, що цифровізація фінансового права – це певний процес упровадження в діяльність суб'єктів фінансових правовідносин різних цифрових технологій, що дають змогу здійснити якісні перетворення в реалізації контрольних-наглядних функцій і забезпечити ефективну взаємодію між суб'єктами фінансового ринку. Результатом цифровізації є цифрова трансформація, яка полягає в настанні конкретних соціально значущих результатів від застосування цифрових технологій у фінансовій сфері. При цьому дихотомією цифровізації є поява нових технологій, що забезпечують прозорість здійснюваних учасниками цивільного обороту фінансових операцій, а ті своєю чергою ефективність державного управління. Зроблено висновок, що впровадження цифрових технологій змінює внутрішній зміст процесів впливу на суспільні відносини, розширюючи і трансформуючи способи впливу на поведінку учасників фінансових відносин. Доповнюючи традиційні способи правового регулювання технічними засобами забезпечення їх реалізації, держава підвищує ефективність механізму правового регулювання. Цифрові технології надають праву можливість регулювання суспільних відносин принципово новими способами, розширюючи варіативність інструментарію фінансового права. З огляду на це показано, що саме під впливом цифровізації у структурі фінансово-контрольних (податкових, бюджетних, банківських тощо) правовідносин з'являються нові елементи, виникає потреба вироблення адекватних механізмів правового регулювання, що зумовлює актуальність дослідження цифрових технологій та інструментів цифровізації в галузі фінансового права України.

Ключові слова: фінансове право, фінансові відносини, цифровізація, цифрові технології, цифрова трансформація, цифрова валюта, цифрові фінансові активи, краудфінанси, «цифрові фінанси, цифровий бюджет, інформаційні системи, платники податків, банківська діяльність.

Popov D. I.,

jurist7@gmail.com, ORCID ID: 0009-0003-8208-2424

*PhD in Law, Associate Professor at the Department of State and Law Theory,
Lviv University of Trade and Economics, Lviv*

Kotukha O. S.,

kotuh1@ukr.net, ORCID ID: 0000-0002-1198-8849, Researcher ID: G-6561-2019

*PhD in Law, Prof., Dean of the Faculty of Law,
Lviv University of Trade and Economics, Lviv*

TRANSFORMATION OF FINANCIAL LAW OF UKRAINE IN THE CONDITIONS OF DIGITALIZATION: PROBLEMS AND PROSPECTS OF LEGAL REGULATION

Abstract. *The article examines the problems of transformation of financial law of Ukraine under the influence of digital technologies, outlines the prospects of legal regulation in this area. It was noted that digitization affected all institutions of financial law without exception, causing the need for scientific research and evaluation of the processes taking place in this area. Modern financial and legal reality has been enriched with such categories as "digital currency", "digital financial assets", "digital budget", "information system operators", etc. Accordingly, in the conditions of digitization and expansion of the financial market, its exit from the real world into the virtual one, such new directions as "financial technologies" (a kind of combination of finance and new information technologies), "crowd finance", "digital finance", etc. It is emphasized that the digital environment leads to the emergence of new forms of economic development that are not covered by state management tools. In particular, the analysis of the economic activity of digital companies makes it possible to single out a number of features of their functioning that do not fit into the traditional parameters of the financial mechanism. First, digitalization erases state borders, so enterprises can actively carry out economic activities without any physical presence. Secondly, the economic activity of digital companies is characterized by the growth of investments in intangible assets, in particular in intellectual property. Thirdly, the operation of digital business models is based on the collection of data from users through a digital platform and its use as a contribution to the intangible assets of enterprises. It is emphasized that the digitalization of financial law is a certain process of introducing various digital technologies into the activities of subjects of financial legal relations, which make it possible to carry out qualitative transformations in the implementation of control and supervisory functions and to ensure effective interaction between subjects of the financial market. The result of digitization is digital transformation, which consists in the occurrence of specific socially significant results from the use of digital technologies in the financial sphere. At the same time, the dichotomy of digitalization is the emergence of new technologies that ensure the transparency of financial transactions carried out by the participants of the civil turnover, and those, in turn, the efficiency of state administration. It was concluded that the introduction of digital technologies changes the internal content of the processes of influencing social relations, expanding and transforming the methods of influencing the behavior of participants in financial relations. Complementing the traditional methods of legal regulation with technical means of ensuring their implementation, the state increases the effectiveness of the mechanism of legal regulation. Digital technologies provide the right opportunity to regulate social relations in fundamentally new ways, expanding the variability of financial law instruments. In view of this, it is shown that it is under the influence of digitalization that new elements appear in the structure of financial and control (tax, budget, banking, etc.) legal relations, there is a need to develop adequate mechanisms of legal regulation, which determines the relevance of the study of digital technologies and digitalization tools in the field financial law of Ukraine.*

Key words: financial law, financial relations, digitalization, digital technologies, digital transformation, digital currency, digital financial assets, crowdfunding, "digital finance, digital budget, information systems, taxpayers, banking activity.

JEL Classification: K 10, K 38

DOI: <https://doi.org/10.32782/2616-7611-2024-16-03>

Актуальність теми дослідження. У сучасних умовах розвитку України як правової держави вплив цифровізації на всі сфери правового регу-

лювання є чи не найактуальнішою проблемою, оскільки «життєдіяльність людини дедалі більше підпорядковується “букві цифри” (за аналогією

з «буквою закону»» [1, с. 155]. Цифровізація охоплює всі сфери розвитку держави і створює потреби у формуванні нових підходів до визначення природи фінансового права й напрямів розвитку фінансового законодавства. Адже на переконання вчених, «саме на цій галузі права яскраво відобразилися зміни, що відбувалися та й продовжують відбуватися в Україні» [2, с. 39]. Цифровізація торкнулася всіх без винятку інститутів фінансового права, зумовивши потребу в науковому дослідженні й оцінці процесів, що відбуваються у цій сфері. Сучасна фінансово-правова дійсність збагатилася такими категоріями, як «цифрова валюта», «цифрові фінансові активи», «цифровий бюджет», «оператори інформаційних систем» тощо.

Відповідно, в умовах цифровізації й розширення фінансового ринку, виходу його з реального світу у віртуальний виникають такі нові напрями, як «фінансові технології» (своєрідне поєднання фінансів і нових інформаційних технологій), «краудфінанси», «цифрові фінанси» тощо [3]. Проте тут ідеться не про виникнення фундаментально нових видів фінансів, а про використання нових інструментів на фінансовому ринку і, як результат, трансформацію відповідних правовідносин з урахуванням їхньої «цифрової» компоненти. Наприклад, краудфінанси виникають у процесі збору коштів на проекти через спеціальні онлайн-платформи, що вимагає регулювання не тільки «реальних» відносин, які виникають, а й діяльності відповідних онлайн-ресурсів, нових механізмів укладання договорів, способів їх оформлення тощо. Інвестиційні і кредитні фінанси, що виникають за допомогою краудлендингу, набувають дедалі більшого поширення у світовій практиці, також породжуючи потребу у спеціальному правовому регулюванні [4]. І якщо за безоплатного краудфінансingu часто виявляється достатньо норм *soft law* або норм, що приймаються недержавними саморегульованими організаціями, то у випадку з краудфінансами приймаються відповідні закони, а функції регулятора, як правило, бере на себе державний орган, який здійснює моніторинг і контроль фінансових ринках [5, с. 145–146].

З іншого боку, навпаки, цифрове середовище призводить до появи нових форм економічного розвитку, що не охоплюються інструментами управління держави. Зокрема, аналіз економічної діяльності цифрових компаній дозволяє виокремити низку особливостей їх функціонування, які не вкладаються в традиційні параметри фінан-

сового механізму. По-перше, цифровізація стирає державні кордони, тож підприємства можуть активно здійснювати економічну діяльність без будь-якої фізичної присутності. По-друге, економічна діяльність цифрових компаній характеризується зростанням інвестицій у нематеріальні активи, зокрема в інтелектуальну власність. По-третє, функціонування цифрових бізнес-моделей ґрунтується на зборі через цифрову платформу даних від користувачів та їх використанні як внеску в нематеріальні активи підприємств [6].

Отже цифровізація фінансового права – це певний процес упровадження в діяльність суб'єктів фінансових правовідносин різних цифрових технологій, що дають змогу здійснити якісні перетворення в реалізації контрольно-наглядових функцій і забезпечити ефективну взаємодію між суб'єктами фінансового ринку. Результатом цифровізації є цифрова трансформація, яка полягає в настанні конкретних соціально значущих результатів від застосування цифрових технологій у фінансовій сфері [7]. При цьому дихотомією цифровізації є поява нових технологій, що забезпечують прозорість здійснюваних учасниками цивільного обороту фінансових операцій, а ті своєю чергою ефективність державного управління. Прикладом може бути цифровий профіль громадянина України, що являє собою сукупність цифрових записів про громадянина, що містяться в інформаційних системах державних органів та організацій (Дія) [8]; фінансовий моніторинг, податковий моніторинг, банківський контроль тощо.

Важливе місце у сфері цифровізації фінансового права посідає також бюджетний контроль. Процеси цифровізації бюджетної діяльності стимулюють впровадження ІТ-інструментів у сферу бюджетного контролю задля забезпечення законності у сфері державних закупівель, міжбюджетного фінансування, а також надання субсидій і бюджетних інвестицій приватним суб'єктам. При цьому сучасні дослідники наголошують, що стосовно бюджетної сфери цифровізацію можна розглядати у двох аспектах – як особливий спосіб відображення процесів управління бюджетними коштами, інформацію про бюджетну систему України в електронно-цифровому вигляді та як особливий спосіб перетворення дійсності, здійснення бюджетної діяльності. Результатом цифровізації в бюджетній сфері має стати відкритість не тільки інформації про бюджетні показники (планові і фактичні), але й процесу, логіки ухвалення рішень [9]. Інноваційні технології широко застосовуються в бюджетному пла-

нуванні, а також задля залучення представників громадянського суспільства в бюджетний процес і реалізації принципу транспарентності бюджетної діяльності.

Загалом фінансовий контроль є певним індикатором якості діяльності держави, зокрема й у сфері захисту фінансової безпеки. Саме під впливом цифровізації у структурі фінансово-контрольних (податкових, бюджетних, банківських тощо) правовідносин з'являються нові елементи, виникає потреба вироблення адекватних механізмів правового регулювання, що зумовлює актуальність дослідження цифрових технологій та інструментів цифровізації в галузі фінансового права України.

Ступінь наукової розробки проблеми дослідження. Цінний внесок у розробку проблеми застосування інформаційних технологій у сфері права зробили такі провідні вітчизняні вчені, як: О. Барабаш, Л. Вакарюк, О. Котуха, М. Олашин, Н. Оніщенко, Н. Пархоменко, Т. Подорожна, Д. Попов, які у своїх наукових публікаціях порушували тему цифровізації права та її впливу на розвиток сучасної Української держави. Окремі питання цифровізації фінансового права вивчали такі вітчизняні вчені: І. Бондаренко, С. Брехов, О. Бучинський, М. Кучерявенко, Т. Латковська, П. Латковський, Є. Смичок, М. Троянська, В. Хогуляк та ін. Однак, з огляду на новизну окресленої проблеми й невизначеність чинного законодавства, актуальність дослідження не викликає сумнівів.

Мета і завдання дослідження. Метою статті є аналіз проблем трансформації фінансового права України під впливом цифрових технологій, окреслено перспективи правового регулювання у цій сфері.

Виклад основного матеріалу. Українська держава всіма способами намагається створити умови для розвитку фінансової системи й економіки країни за допомогою впровадження інноваційних цифрових технологій, це відповідає діяльності всіх економічно розвинених країн, які також запроваджують цифрові технології або вже запровадили. Утім, незважаючи на ці покращення, усім державам-членам потрібно докласти певних зусиль для досягнення цілей на 2030 рік, встановлених у Європейському десятилітті цифрових технологій (Europe's Digital Decade: digital targets for 2030) [10].

Вперше термін «цифрова економіка» вжив 1995 року Дон Топскотт, професор менеджменту в Канадському університеті в Торонто [11],

а також інформатик Ніколас Негронте зі США [12]. Згодом цей термін розширювався, охоплюючи щоразу нові поняття й компоненти, що було нерозривно пов'язано з розвитком інформаційних технологій. Це, скажімо, такі нові технології, як великі дані (Big Data), хмарні обчислення (Cloud Computing), блокчейн (Blockchain), когнітивні обчислення (Cognitive Computing), інтернет речей (Internet of Things) IoT, роботи, фінансові інтернет технології (Fintech) тощо. Тобто зараз цифрова економіка визначається вже як економіка, яка ґрунтується на цифрових комп'ютерних технологіях. Тим не менше за допомогою неї не тільки впроваджуються інформаційні технології, а й на базі цифрової економіки якісно перетворюються різноманітні сфери і бізнес-процеси.

Цифрова економіка – це економіка, що базується на цифрових комп'ютерних технологіях, але, на відміну від інформатизації, цифрова трансформація не обмежується впровадженням інформаційних технологій, а докорінно перетворює бізнес-процеси на основі інтернету й нових цифрових технологій. Ідеї цифрової економіки як комплексного явища з часом втілювалися в національні цифрові стратегії, і навіть у діяльності міжнародних організацій, що координують свої зусилля у сфері цифровізації. У результаті сектор цифрової економіки став рушійною силою інновацій у всьому світі.

Принагідно зазначимо, що цифрові технології – це технології, що використовують електронно-обчислювальну апаратуру для запису кодових імпульсів у певній послідовності та з певною частотою [13]. У загальному розумінні цифровізація являє собою культурні, організаційні й операційні зміни в організації, галузі або системі шляхом продуманої й поетапної інтеграції цифрових технологій, процесів і компетенцій на всіх рівнях [14].

Використання тих чи інших цифрових інструментів зумовлює різноманіття фінансових відносин, виникнення яких пов'язане із застосуванням «цифри» у фінансовій сфері. Такі фінансові правовідносини варто поділити на дві групи.

Перша група – це правовідносини, що виникають з приводу цифрової технології (інструменту). Зазначимо, що науковці, аналізуючи проблеми трансформації правовідносин в умовах цифровізації, як об'єкти останніх розглядають інтернет, цифрові платформи, штучний інтелект тощо [15]. Наприклад, закріплені у ст. 75 Податкового кодексу України повноваження податкових органів проводити перевірки дотримання платіжними агентами обов'язків щодо застосування контрольно-касової техніки [16].

Друга група – правовідносини, у яких суб'єкти фінансових правовідносин реалізують комплекс належних їм юридичних прав та обов'язків за допомогою цифрових технологій. Наприклад, подання декларації через електронний кабінет платника податків [17]. Тут цифрові технології й інструменти відіграють допоміжну, забезпечувальну роль.

У науці фінансового права справедливо зазначається, що «сучасне фінансове право наповнюється новим змістом, що пов'язано з постійно мінливими суспільними процесами цифровізації суспільства, які впливають на зміст і форму права в цілому і фінансового права зокрема» [2, с. 39]. Отож, як випливає із вищенаведених прикладів, цифровізація веде до трансформації й розширення предмета галузі фінансового права – появи нових об'єктів правового регулювання (електронних грошових коштів, цифрових валют, цифрових фінансових активів) і має своїм наслідком включення до предмета фінансового права нових видів суспільних відносин.

Вплив цифровізації на фінансове право зумовлює такі тенденції розвитку суспільних відносин:

1) *доповнення способів правового регулювання технічними засобами*. Широке впровадження цифрових технологій зумовлює прискорення не тільки передавання інформації, але й її обробки, зокрема в автоматичному режимі. Цифрові технології забезпечують обробку величезних обсягів інформації, її зіставлення, виявлення фактів невідповідності встановленим вимогам. Одним із найбільш яскравих прикладів є технологія, яка акумулює в собі інформацію про платників податку на додану вартість, даючи змогу простежити процес сплати податку на всіх стадіях реалізації товарів, робіт і послуг. Останнім часом загальноживаним став термін «фінансові технології», який використовують на позначення, з одного боку, різних методів та інструментів, що сприяють наданню фінансових послуг, а з іншого – окремої, самостійної індустрії, що займається розробленням, впровадженням і застосуванням відповідних інструментів. Так, наприклад, особі, яка реєструється як платник ПДВ, присвоюється індивідуальний податковий номер, який використовується для сплати податку. Індивідуальний податковий номер є єдиним для всього інформаційного простору України і зберігається за платником ПДВ до моменту анулювання реєстрації платника ПДВ [18]. Такі технології спрямовані на забезпечення дотримання законодавчих вимог суб'єктами фінансо-

вого ринку і їхніми клієнтами, спрощення обміну інформацією, автоматизацію процесу аналізу даних обліку і звітності за операціями з грошовими коштами й іншим майном. Упровадження «фінансових технологій» загалом веде до підвищення ефективності наявних способів правового регулювання;

2) *зміна «майнового змісту» фінансових правовідносин*. Майновий аспект методу правового регулювання фінансових відносин проявляється в його спрямованості на підтримання стабільності фінансової діяльності держави. Унаслідок зміни економічного базису відбувається і трансформація змісту методу фінансового права – завдяки розширенню сфери правового регулювання владні приписи державних органів поширилися на нові сфери суспільного життя. Адже «майно сьогодні – це не тільки традиційні об'єкти матеріального світу, а й “електронно-цифрові дані”, що не мають уречевленої форми» – слушно наголошує Н. Кузнецова [19]. Так, 10 серпня 2023 року Верховна Рада України ухвалила в цілому закони про внесення змін до Цивільного кодексу України щодо розширення кола об'єктів цивільних прав (законопроект № 6447) та про цифровий контент та цифрові послуги (законопроект № 6576). Відповідно до змін, внесених до Цивільного кодексу, у ньому з'явилося нове поняття – цифрова річ (ст. 179-1 «Поняття цифрової речі»): «Цифровою річчю є благо, що створюється та існує виключно у цифровому середовищі та має майнову цінність. Цифровою річчю є віртуальні активи, цифровий контент та інші блага, щодо яких застосовуються положення частини першої цієї статті» [20].

До зазначених цифрових прав належать, зокрема, й цифрові фінансові активи, які за своєю правовою природою є фінансовими інструментами. Для забезпечення стабільності відповідних секторів фінансового ринку було прийнято низку законів, що регулюють обіг зазначених об'єктів, а функції з нагляду за діяльністю суб'єктів фінансових відносин, що опосередковують операції з цифровими фінансовими активами, було покладено на Національний банк України. Тож метод фінансового права тепер застосовують для регулювання нових секторів фінансового ринку;

3) *посилення диспозитивності у правовому регулюванні фінансових правовідносин*. Упровадження новітніх цифрових технологій забезпечує більшу варіативність механізму правового регулювання фінансових відносин. Цей факт можна проілюструвати низкою прикладів. Так, у межах податкових правовідносин платники податків і податкові агенти

повинні надавати податкові декларації, розрахунки й інші документи. При цьому за загальним правилом вони можуть обирати форму надання таких відомостей – на матеріальному носії або в електронній формі (п.п. «в» п. 176.2 Податкового кодексу України [16]);

4) *трансформація основних способів правового регулювання фінансових правовідносин*. Зокрема, у сфері методу зобов'язання держава покладає на суб'єктів фінансових відносин низку обов'язків, пов'язаних із використанням цифрових технологій. Так, у межах контрольних правовідносин, згідно зі ст. 71 Закону України «Про банки і банківську діяльність», керівники та працівники банку зобов'язані забезпечити безоплатне надання уповноваженим Національним банком України особам доступу в режимі перегляду до всіх інформаційних систем банку, необхідних для проведення перевірок, вибірки та вивантаження необхідної інформації для її подальшого аналізу, консультаційної підтримки з питань функціонування таких систем, а також інформації, документів та письмових пояснень з питань діяльності банку, у тому числі шляхом віддаленого доступу з використанням інформаційно-комунікаційних технологій. Керівники банку зобов'язані забезпечити безоплатне надання уповноваженим Національним банком України особам інформації, копій документів, у тому числі тих, що зберігаються в інформаційних системах банку, у порядку, встановленому Національним банком України [21]. Також банки та їхні структурні підрозділи здійснюють обмін документами й інформацією у зв'язку з проведенням перевірок насамперед через особистий кабінет учасника інформаційного обміну і тільки за відсутності такої можливості – на матеріальному носії (на паперовому носії та (або) на відчужуваному (знімному) машинному носії інформації).

Особливо помітно цифровізація впливає на податкові правовідносини, що виражається, зокрема, у переведенні окремих етапів податкового адміністрування на електронний (цифровий) формат. Безумовно, цифровізація окремих етапів взаємодії податкових органів і платників податків дозволяє оптимізувати і навіть у деяких випадках спростити податкове адміністрування. Однак при цьому потрібно враховувати всі особливості детально регламентованих процедур, передбачених законодавством про податки та збори в Україні.

Цифровізація податкового адміністрування стосується таких податкових процедур: направлення податковими органами на адресу платників податків повідомлень та інших юридично

значущих повідомлень у вигляді інформаційного ресурсу «Особистий кабінет платника податків»; подання платниками податків до податкових органів декларацій, заяв, а також інших звернень і документів шляхом використання інформаційного ресурсу «Особистий кабінет платника податків»; направлення податковими органами на адресу платників податків вимог щодо сплати податків, зборів, страхових внесків по телекомунікаційним каналам зв'язку [16].

Наведені приклади не є вичерпним переліком форм електронної взаємодії суб'єктів податкових правовідносин, але дозволяють зробити висновок про те, що зараз електронний документообіг, що є основою взаємодії податкових органів та платника податків, дедалі більше переводиться в цифровий формат.

Тож можна відзначити наявність поетапного переходу раніше існуючих податкових процедур у цифровий формат. При цьому потрібно зауважити, що цифровізація податкових процедур не повинна применшувати значення процедурно-процесуальних норм податкового права, оскільки їх дотримання забезпечує гарантії прав платників податків та баланс приватних і публічних інтересів у податкових правовідносинах. Як приклад нових форм взаємодії податкових органів і платників податків, які здійснюються за допомогою цифрових технологій, можна назвати податковий моніторинг.

Зауважимо, що вперше механізм горизонтального моніторингу (Horizontal Monitoring Program) було запроваджено 2005 року в Нідерландах з урахуванням рекомендацій Наукової ради з державної політики (Scientific Council for Government Policy): взаємини платників податків і держави мають вибудовуватися на основі принципів взаємної співпраці та співробітництва, де держава бере на себе відповідальність за податковий комплаєнс, а також стимулює розвиток саморегулювання й самоконтролю з боку приватних осіб (учасників податкових відносин) [22]. Згодом різноманітні варіації горизонтального моніторингу як оригінальної моделі (технології) податкового адміністрування були широко випробувані в усьому світі (наприклад, у США, Канаді, Австралії, Великій Британії, Новій Зеландії, Ірландії, Німеччині, Франції, Австрії, Швеції, Ізраїлі тощо).

Податковий моніторинг є певною процедурою постійної взаємодії податкового органу і платника податків з метою забезпечення правильності обчислення (утримання), повноти і своєчасності

сплати (перерахування) податків та інших фіскальних платежів платником податків.

Особливістю податкового моніторингу є повна відкритість платника податків перед податковим органом – контролюючий орган має прямий доступ до даних бухгалтерського й податкового обліку, а також до інших необхідних відомостей. При цьому платник податків завжди знає позицію податкового органу, що унеможливує ризики притягнення платника податків до податково-правової відповідальності, а також дозволяє уникнути зіткнення з обтяжливими заходами податкового контролю [22].

Незважаючи на те, що Податковий кодекс України допускає при проведенні податкового моніторингу взаємодію податкових органів і платників податків шляхом обміну документами в паперовому вигляді, переважно це відбувається за допомогою телекомунікаційних каналів зв'язку. Під час проведення податкового моніторингу податковий орган, використовуючи телекомунікаційні канали зв'язку, отримує доступ до податкової й бухгалтерської звітності платника податків.

З огляду на викладене, податковий моніторинг можна визнати новою формою податкового адміністрування, що здійснюється за допомогою цифрових технологій, що, безперечно, оптимізує і спрощує взаємодію податкових органів і платника податків.

Отже, роль сучасних податкових адміністрацій кардинально змінюється, вони стають цифровими платформами, які не тільки успішно здійснюють контроль-наглядову діяльність, надають дані як органам влади, так і громадянам, і підприємцям, а й допомагають уряду оперативно моніторити економічну ситуацію, розробляти державну політику, надавати підтримку громадянам і бізнесу. Цифровізація податкового адміністрування, безсумнівно, сприяє оптимізації і спрощенню взаємодії податкових органів і платників податків, скорочуючи фінансові й тимчасові витрати суб'єктів податкових правовідносин. Проте при переході на цифровий формат взаємодії потрібно враховувати й залишати незмінними процедурно-процесуальні гарантії, що забезпечують баланс приватних і публічних інтересів.

Висновки. Підбиваючи підсумок, зазначимо, що цифровізація суттєво впливає на всі інститути фінансового права. Упровадження цифрових технологій змінює внутрішній зміст процесів впливу на суспільні відносини, розширюючи і трансформуючи способи впливу на поведінку учасників фінансових відносин. Доповнюючи традиційні

способи правового регулювання технічними засобами забезпечення їх реалізації, держава підвищує ефективність механізму правового регулювання. Цифрові технології надають праву можливість регулювання суспільних відносин принципово новими способами, розширюючи варіативність інструментарію фінансового права. Утім, для ефективного розвитку цифрової економіки України треба забезпечити правовий режим, у якому буде передбачено і вільний розвиток інновацій, і всебічне регулювання можливих ризиків у сфері правового регулювання фінансових відносин.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Подорожна Т. С., Котуха О. С. Цифровізація нормотворчої діяльності: сучасний стан та перспективи розвитку. *Альманах права*. 2024. Вип. 15. С. 155–163.
2. Латковська Т. А. Фінансово-правове регулювання суспільних відносин в умовах цифрової трансформації. *Фінансове право в умовах цифрової трансформації* : колективна монографія / за заг. ред. Т. А. Латковської. Чернівці : Технодрук, 2021. 418 с. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/ca6856e0-00c1-4bbf-9cbe-bed64851489f/content> (дата звернення: 24.10.2024).
3. Вільховатська А. І. Осучаснення фінансового ринку за допомогою диджиталізації. *Трансформація фінансової системи України: тенденції та перспективи розвитку* : матер. V Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Миколаїв, 24–25 листоп. 2021 р.). Миколаїв : МНАУ, 2021. С. 15–17.
4. Dushnitsky G., Guerini M., Piva E., Rossi-Lamastra C. Crowdfunding in Europe: determinants of platform creation across countries. *California management review*. 2016. № 58 (2). P. 44–71. URL: DOI: 10.1525/cm.2016.58.2.44.
5. Колінець Л. Б. Новий світовий фінансовий порядок : монографія. Тернопіль : ТНЕУ, 2018. 360 с.
6. Tax Challenges Arising from Digitalisation – Interim Report 2018 (INCLUSIVE FRAMEWORK ON BEPS). URL: <https://www.oecd.org/tax/beps/tax-challenges-arising-from-digitalisation-interim-report9789264293083-en.htm> (viewed on 24.10.2024).
7. Цифрова економіка : підручник / Т. І. Олешко, Н. В. Касьянова, С. Ф. Смерічевський та ін. Київ : НАУ, 2022. 200 с.
8. Портал Дія. URL: <https://diia.gov.ua/> (дата звернення: 24.10.2024).
9. Попов Д. І., Котуха О. С., Олашин М. М. Цифровізація бюджетної системи України як інструмент підвищення публічності органів державної влади. *Проблеми сучасних трансформацій. Сер. : Право, публічне управління та адміністрування*. 2023. Вип. 7. DOI: 10.54929/2786-5746-2023-7-01-11.
10. Europe's Digital Decade: digital targets for 2030. URL: [22](https://commission.europa.eu/strategy-
</div><div data-bbox=)

and-policy/priorities-2019-2024/europe-fit-digital-age/europes-digital-decade-digital-targets-2030_en (viewed on 24.10.2024).

11. Tapscott D. *The Digital Economy: Promise and Peril In The Age of Networked Intelligence*. New York : McGraw-Hill, 1994. 368 p.

12. *Digital Economy* / Oxford : Oxford University Press, 2017. *Oxford Dictionary*. URL: https://en.oxforddictionaries.com/definition/digital_economy (viewed on 24.10.2024).

13. Нікітіна Л. О. *Експертні системи : навчальний посібник*. Харків, 2023. 210 с.

14. Базові аспекти цифровізації та їх правове забезпечення : монографія / К. В. Єфремова, Д. І. Шматков, В. П. Кохан та ін. ; за ред. К. В. Єфремової. Харків : НДІ прав. забезп. інновац. розвитку НАПрН України, 2021. 180 с.

15. Костенко О. В. Напрями розвитку права у сфері інтернет речей (IoT) та штучного інтелекту. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2021. № 3. С. 130–136. DOI: 10.15421/392161.

16. Податковий кодекс України : Закон від 02.12.2010 № 2755-VI. *База даних «Законодавство України»* / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 24.10.2024).

17. Електронний кабінет. URL: <https://cabinet.tax.gov.ua/news/7FA3956357820182E0530A502807C270> (дата звернення: 24.10.2024).

18. Реєстрація платника ПДВ. *Портал Дія*. URL: <https://guide.diia.gov.ua/view/reiestratsiia-platnyka-podatku-na-dodanu-vartist-> (дата звернення: 24.10.2024).

19. Кузнєцова Н. Нетипові об'єкти права власності в контексті статті 1 першого Протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. *Право України*. 2016. № 1. С. 34–40.

20. Цивільний кодекс України : Закон від 16.01.2003 № 435-IV. *База даних «Законодавство України»* / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 24.10.2024).

21. Про банки і банківську діяльність : Закон України від 07.12.2000 № 2121-III. *База даних «Законодавство України»* / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text> (дата звернення: 24.10.2024).

22. Овчаренко А. С. Горизонтальний податковий моніторинг як прогресивний спосіб здійснення податкового контролю: перспективи запровадження в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 8. С. 246–249. URL: http://www.lsej.org.ua/8_2021/57.pdf (дата звернення: 24.10.2024).

REFERENCES:

1. Podorozhna T. S., Kotukha O. S. Tsyfrovizatsiia normotvorchoi diialnosti: suchasnyi stan ta perspektyvy rozvytku. *Almanakh prava*. 2024. Vyp. 15. S. 155–163.

2. Latkovska T. A. Finansovo-pravove rehulivannia suspilnykh vidnosyn v umovakh tsyfrovoy transformatsii. *Finansove pravo v umovakh tsyfrovoy*

transformatsii : kolektyvna monohrafiia / za zah. red. T. A. Latkovskoi. Chernivtsi : Tekhnodruk, 2021. 418s. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/ca6856e0-00c1-4bbf-9cbe-6ed64851489f/content> (data zvernennia: 24.10.2024).

3. Vilkhovatska A. I. Osuchasnennia finansovoho rynku za dopomohoiu dydzhytalizatsii. *Transformatsiia finansovoi systemy Ukrainy: tendentsii ta perspektyvy rozvytku* : mater. V Vseukr. nauk.-prakt. konf. (m. Mykolaiv, 24–25 lystop. 2021 r.). Mykolaiv : MNAU, 2021. S. 15–17.

4. Dushnitsky G., Guerini M., Piva E., Rossi-Lamastra C. Crowdfunding in Europe: determinants of platform creation across countries. *California management review*. 2016. № 58 (2). R. 44–71. URL: DOI: 10.1525/cmr.2016.58.2.44.

5. Kolinets L. B. *Novyi svitovyi finansovyi poriadok* : monohrafiia. Ternopil : TNEU, 2018. 360 s.

6. Tax Challenges Arising from Digitalisation – Interim Report 2018 (INCLUSIVE FRAMEWORK ON BEPS). URL: <https://www.oecd.org/tax/beps/tax-challenges-arising-from-digitalisation-interim-report9789264293083-en.htm> (viewed on 24.10.2024).

7. Tsyfrova ekonomika : pidruchnyk / T. I. Oleshko, N. V. Kasianova, S. F. Smerichevskiyi ta in. Kyiv : NAU, 2022. 200 s.

8. Portal Diia. URL: <https://diia.gov.ua/> (data zvernennia: 24.10.2024).

9. Popov D. I., Kotukha O. S., Olashyn M. M. Tsyfrovizatsiia biudzhetnoi systemy Ukrainy yak instrument pidvyshchennia publichnosti orhaniv derzhavnoi vlady. *Problemy suchasnykh transformatsii. Ser. : Pravo, publichne upravlinnia ta administruvannia*. 2023. Vyp. 7. DOI: 10.54929/2786-5746-2023-7-01-11.

10. Europe's Digital Decade: digital targets for 2030. URL: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/europe-fit-digital-age/europes-digital-decade-digital-targets-2030_en (viewed on 24.10.2024).

11. Tapscott D. *The Digital Economy: Promise and Peril In The Age of Networked Intelligence*. New York : McGraw-Hill, 1994. 368 p.

12. *Digital Economy* / Oxford : Oxford University Press, 2017. *Oxford Dictionary*. URL: https://en.oxforddictionaries.com/definition/digital_economy (viewed on 24.10.2024).

13. Nikitina L. O. *Ekspertni systemy : navchalnyi posibnyk*. Kharkiv, 2023. 210 s.

14. Bazovi aspekty tsyfrovizatsii ta yikh pravove zabezpechennia : monohrafiia / K. V. Yefremova, D. I. Shmatkov, V. P. Kokhan ta in. ; za red. K. V. Yefremovoi. Kharkiv : NDI prav. zabezp. innovats. rozvytku NAPrN Ukrainy, 2021. 180 s.

15. Kostenko O. V. Napriamy rozvytku prava u sferi internet rechei (IoT) ta shtuchnoho intelektu. *Aktualni problemy vitchyznianoї yurysprudentsii*. 2021. № 3. С. 130–136. DOI: 10.15421/392161.

16. Податковий кодекс України : Закон від 02.12.2010 № 2755-VI. *База даних «Законодавство*

Ukrainy» / VR Ukrainy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (data zvernennia: 24.10.2024).

17. Elektronnyi kabinet. URL: <https://cabinet.tax.gov.ua/news/7FA3956357820182E0530A502807C270> (data zvernennia: 24.10.2024).

18. Reiestratsiia platnyka PDV. Portal Diia. URL: <https://guide.diia.gov.ua/view/reiestratsiia-platnyka-podatku-na-dodanu-vartist-> (data zvernennia: 24.10.2024).

19. Kuznietsova N. Netypovi obiekty pravavlasnosti v konteksti statti 1 pershoho Protokolu do Konventsii pro zakhyst prav liudyny i osnovopolozhnykh svobod. Pravo Ukrainy. 2016. № 1. S. 34–40.

20. Tsyvilnyi kodeks Ukrainy : Zakon vid 16.01.2003 № 435-IV. Baza danykh «Zakonodavstvo

Ukrainy» / VR Ukrainy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (data zvernennia: 24.10.2024).

21. Pro banky i bankivsku diialnist : Zakon Ukrainy vid 07.12.2000 № 2121-III. Baza danykh «Zakonodavstvo Ukrainy» / VR Ukrainy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text> (data zvernennia: 24.10.2024).

22. Ovcharenko A. S. Horyzontalni podatkovyi monitorynh yak prohresyvnyi sposib zdiisnennia podatkovoho kontroliu: perspektyvy zaprovadzhennia v Ukraini. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal*. 2021. № 8. S. 246–249. URL: http://www.lsej.org.ua/8_2021/57.pdf (data zvernennia: 24.10.2024).

Стаття надійшла до редакції 23.09.2024